

A SÉRELEMDÍJ ÖSSZEGSZERŰSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK*

Vizkeleti Edit
tanársegéd

Szegedi Tudományegyetem

A sérelemdíj, mint a személyiségi jogok megsértésének pénzbeli elégtétellel történő közvetett kompenzációja a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) által bevezetett új, ugyanakkor nem előzmények nélküli jogintézmény a magyar polgári jogban. A sérelemdíj ugyanis a nem vagyoni kártérítés jogintézményét váltotta fel magánjogunkban. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Ptk.) a nem vagyoni kártérítést felelősségtani jogintézményként szabályozta akként, hogy a személyhez fűződő jogokra vonatkozó szabályok között azt rögzítette, hogy ezen jogok megsértésének egyik szankciója a kártérítés,¹ és a kártérítésre vonatkozó rendelkezések között hivatkozott kifejezetten a nem vagyoni kártérítés intézményére, miszerint a kárért felelős személy köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát.² Ehhez képest a sérelemdíj jogintézményét a jogalkotó kiemeli a felelősségtan köréből, és a személyiségi jogok szabályai között, mint önálló személyiségvédelmi eszközt nevesíti és szabályozza.

Fenti alapvető rendszertani és dogmatikai különbség ellenére mindkét jogintézmény a személyhez fűződő, illetve személyiségi jogok³ megsértése révén keletkezett immateriális, azaz nem vagyoni hátrányokra kíván reagálni, amely alapvetésre tekintettel a joggyakorlat a sérelemdíj alkalmazása során a régi Ptk. által szabályozott nem vagyoni kártérítésből és az azon nyugvó gyakorlatból kétségtelenül tud meríteni és fontos következtéseket vonhat le.

A régi Ptk. egyébként nem határozta meg, hogy az immateriális, azaz pénzben nem mérhető nem vagyoni sérelem kárpótlásaként nyújtandó nem vagyoni kártérítés összegszerűségét milyen szempontok figyelembevételével szükséges meghatározni.

A sérelemdíj vonatkozásában a Ptk. már segítséget nyújt a jogalkalmazó számára, mivel példálózó jellegű felsorolással nevesít olyan körülményeket, amelyek értékelése szükséges a sérelemdíj megfelelő összegének a megállapításához, azonban ezeken kívül is számtalan tényező kerülhet értékelésre a konkrét esetek kapcsán.

* A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítójú, EU társfinanszírozású projekt támogatta.

¹ Régi Ptk. 84.§ e) pont.

² Régi Ptk. 355.§ (1) bekezdés.

³ A személyiségi jogok kifejezést, az ember mint természetes személy magánszférájának védelmét hivatott jogok megjelölésére, a Ptk. vezette be a régi Ptk.-ban alkalmazott személyhez fűződő jogok kifejezés helyett. A személyiség védelme ugyanis nem azonos a személy védelmével. A személyiségi jog az egyes ember testi és szellemi struktúráját, elsősorban az immateriális értékek védelmét jelenti. A személyt ért hátrány önmagában nem azonos a személyiség sérelmével. Az uralkodó felfogás szerint a személyiségnek az emberi méltóság adja a magvát, árnyaltabb megfogalmazással az ember életét, testi épségét, méltóságát és általában véve a nem vagyoni értékeit jelenti, amelyekbe bele tartozik az ember szabadsága, az emberhez méltó immateriális értékek összessége. E jogok védelmét egyébként a Ptk. egy utaló szabállyal a jogi személyek azon jogainak védelmére is kiterjeszti, amelyek a védelem jellégénél fogva megilletik ezen személyeket. A személyhez fűződő jog kifejezés pedig a jogi személyeket megillető védelem körében alkalmazandó terminus technikus a Ptk. alkalmazásában.

Fentiekre tekintettel jelen tanulmány célja a vonatkozó jogalkalmazási gyakorlat és jogtudományi fejtegetések segítségével hívásával azon körülmények összegyűjtése és rendszerezése, amelyeknek a sérelemdíj összegének meghatározása során értékelést kell, hogy nyerjenek, és így hatással kell, hogy legyenek a konkrét esetek kapcsán a sérelemdíj összegének megállapítására.

1. Alapvetések a nem vagyoni kártérítés összecszerúsége körében

Mint ahogyan az a fentiekben is említésre került, a régi Ptk. nem adott választ arra a kérdésre, hogy milyen összegben szükséges az egyes személyhez fűződő jogok megsértése esetén a nem vagyoni kártérítést megállapítani. A bírói gyakorlat azonban nem lehetett önkényes és kiszámíthatatlan, ezért a jogalkalmazónak ki kellett alakítania azokat a szempontokat, amelyeket a nem vagyoni kártérítés összegének meghatározása során irányadónak tekintett.

A nem vagyoni kártérítés mértékét befolyásoló tényezők között kezdetben a bírói gyakorlat csak olyan elemeket vett figyelembe, amelyek a nem vagyoni kártérítés kompenzációs funkcióját juttatták érvényre,⁴ így voltaképp a jogsértésnek a sérelmet szenvedett személyre és környezetére gyakorolt hatása volt a meghatározó. Későbbiekben a bíróságok már figyelembe vették a jogsértés súlyát, a felróhatóság mértékét, fokát, amellyel kifejezésre juttatták, hogy a kompenzáció mellett a jogsértő személye, a magatartásához fűződő viszonya is értékelendő, ezzel pedig a nem vagyoni kártérítésben rejlő elégtételadási, illetve egyfajta magánjogi büntetési funkció domborodott ki.⁵

A nem vagyoni kártérítés mértékét befolyásoló tényezőket a bírói gyakorlat akként alakította, hogy azok tulajdonképpen a jelen tanulmányban kifejtett, a sérelemdíj összegének meghatározása során irányadó szempontoknak felelnek meg.⁶

2. Sérelemdíj mértéke

2.1. A sérelemdíj funkciója

Mindenekelőtt érdemes leszögezni, hogy mint minden jogintézménnyel, így a sérelemdíjjal és a sérelemdíj összecszerúségével kapcsolatos kérdések megválaszolása során is abból szükséges kiindulni, hogy mi is az adott jogintézmény, így a sérelemdíj funkciója, milyen célból szabályozza azt a jogalkotó.

A nem vagyoni kártérítés mellett kialakult és a sérelemdíj körében is fenntartott bírói gyakorlat is azon az állásponton van, hogy a személyiségi jog az ember értékminőségének kifejeződése, és így a személyiségi jog megsértése a személyiség értékminőségének a csökkenését eredményezi. A kárban megvalósuló veszteség az elveszett életöröm, a „kellemségérzet elvesztése”, az életminőség romlása.⁷ Ez az az immateriális hátrány, amelyre korábban a nem vagyoni kártérítés intézménye, jelenleg a sérelemdíj reagál-

⁴ BH 2004.411., BDT 2002.587., BH 1997.556.

⁵ Somogy Megyei Bíróság 23.P.21.677/2009/11., 23.P.20.697/2010/21.

⁶ BH 2000.569.

⁷ Legfelsőbb Bíróság Pfv.III.20.391/2010., Pfv.III.20.436/2010., Pfv.21.936/1997., Szegedi Ítéltábla Pf. III.20.459/2008/1.

ni kíván. Tulajdonképpen az a lelki trauma, megrázkódtatás, vagy másképp kifejezve a megbomlott lelki egyensúly az, amelynek ellensúlyozására a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj is hivatott.

A Ptk. indoklása szerint a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése.⁸ Ezt szükséges kiegészíteni azzal, hogy bár sem a normaszöveg, sem a Ptk. indoklása explicite nem említi, a sérelemdíj preventív célokat is szolgál a hasonló jogsértések megelőzése érdekében.⁹

A kompenzáció a sérelemmel okozott hátrány kiegyenlítését célozza. Az elszenvedett sérelem hozzátétőlegesen, alternatív kiegyensúlyozását jelenti olyan vagyoni szolgáltatás nyújtásával, amely az elszenvedett sérelemért arányosnak becsült, más nemű – pénzben kifejezett – előnyt nyújt.¹⁰

Az elégtétel nyújtás mint a sérelemdíj funkciója, magában foglalja a jogsértés társadalmi elítélését, az okozott sérelem kompenzálásához fűződő igény elismerését és azt a tényt, hogy a sérelemmel való megküzdés folyamatát a társadalom támogatandónak tekinti és méltányolja, amellyel a sérelmet szenvedett személy úgy érezheti, hogy maga is mindent megtett, és társadalom is mindent érte annak érdekében, hogy a sérelem miatt megbomlott testi és lelki egyensúlya helyreálljon.¹¹

A magánjogi büntetéssel a jogalkotó és jogalkalmazó célja, hogy reagáljon a jogsértő jogellenes magatartására egy olyan összegű pénzfizetésre kötelezéssel, amelynek mércéje a jogsértés súlya és a jogsértő szubjektuma.¹²

A megelőzés habár csak kiegészítő jelleggel, de a sérelemdíj céljai között kell, hogy szerepeljen, amelynek értelmében mind a konkrét jogsértő (speciális preventió), mind a társadalom (generális preventió) szintjén visszatartó hatással legyen további személyiségi jogsértésektől. A preventív hatást a sérelemdíj önmagában azzal éri el, hogy a személyiségi jogok sérelme nem marad jogkövetkezmények nélkül.

A fentiekre tekintettel leszögezhető, hogy a sérelemdíj összegének meghatározása során vezető elvnek kell lennie, hogy a sérelemdíjként megítélt összeg képes legyen a sérelemdíj funkcióját szolgálni, az ehhez szükséges összegnél ne legyen kevesebb, azt ne haladja meg, és az értékelendő szempontok körén kívül eső körülmények ne befolyásolják a bíróságot a sérelemdíj mértékének meghatározása során.

2.2. A személyiségi jogok egyenértékűsége

A funkcióhoz kötöttség mellett másik fontos elvi tételként szögezhető le, hogy a személyiségi jogokat az értékük szempontjából nem lehet rangsorolni, e szerint nem tehető különbség közöttük. Ezt az elvi tételt fogalmazza meg az Alkotmánybíróság a 34/1992. (VI. 1.) AB

⁸ *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Szerkesztette: Vékás Lajos. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2013. 70.

⁹ FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2015. 834.

¹⁰ LÁBADY Tamás: *Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés*. Állam- és Jogtudomány. 2016. (LVII. évf.) 1. szám. 42.

¹¹ Fővárosi Ítéletábrla: Nem vagyoni kártérítés / sérelemdíj vitaindító anyaga. <http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/20130530/polgari-kollegium>. 18. (2017. május 30.)

¹² FÉZER Tamás: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:52.§-ához fűzött kommentár*. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 347.

határozatában, amelyben rámutatott arra, hogy az emberi méltóságban foglalt egyenlőség kifejeződik az abból eredő további jogokban is, és ennek az egyenlőségnek érvényesülnie kell az alkotmányos jogvédelem síkján. Ebből az is következik, hogy a személyiség egyes vonatkozásait és az ahhoz kapcsolódó jogokat egyenlőnek kell tekinteni. A sérelemdíj összegének a meghatározásakor tehát figyelemmel kell lenni a személyiségi jogok azonos értéket hordozó sajátosságára és arra is, hogy az emberi méltóság független attól, hogy a károsult az emberi lehetőségéből mennyit valósított meg.¹³

Ekként foglalt állást a Fővárosi Ítélőtábla Polgári Kollégiuma is, tekintve, hogy a 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott kollégiumi véleményének 7. pontja kimondja, hogy a különböző típusú személyiségi jogsértések alapján megindult perekben a marasztalás összecszerúságának kialakításakor figyelemmel kell lenni arra, hogy a megsértett jogok között nem lehet különbséget tenni.

Elemezve a bírói gyakorlatot, mégis arra a következtetésre lehet jutni, hogy adott esetben egy személyi sérüléssel, testi épség, egészség megsértésével járó jogsértés esetén a bíróságok mégis nagyobb összegeket ítélnék meg, mint például egy becsületsértés vagy jóhírnév megsértése esetén. Ez azonban nem ütközik a személyiségi jogok egyenértékűségének az elvébe, hanem arra vezethető vissza, hogy a bíróságoknak a bekövetkezett immateriális sérelmet kell értékelniük, ami viszont adott esetben természetesen nagyobb, ha valakinek a testi épsége, egészsége sérül, mint egyéb személyiségi joga.

2.3. A Ptk.-ben nevesített értékelendő körülmények

A sérelemdíj összegének meghatározása a bíróságok mérlegelésére van bízva, azonban a Ptk. a jogalkalmazást segítése érdekében – példálózó felsorolás keretében – nevesít néhány szempontot, amely kiinduló pont lehet a sérelemdíj összegének a meghatározása során. Ezek: a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, a felróhatóság mértéke, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása.¹⁴

2.3.1. Jogsértés súlya

A jogsértés súlya körében azt szükséges értékelni, hogy a jogsértő mennyire távolodott el a társadalom által elvárt, elfogadott, de legalább is tolerált magatartásformától.¹⁵

2.3.2. Jogsértés ismétlődő jellege

Egyetértve Fézer Tamás¹⁶ és Nagy Gergő¹⁷ álláspontjával a jogsértés ismétlődő jellegének csak akkor lehet jelentősége, és így a sérelemdíj mértékét befolyásoló hatása, amennyiben az a felek közötti viszonyban megjelenő ismétlődést jelent, és ezzel a sértett nem vagyoni

¹³ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

¹⁴ Ptk. 2:52.§ (3) bek.

¹⁵ FUGLINSZKY, 2015. 834.

¹⁶ FÉZER, 2014. 345.

¹⁷ NAGY Gergő: *Sérelemdíj: mi változik?* In: Fazekas Mária (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2014.* ELTE ÁJK, Budapest, 2014. 590.

sérelmének nagyságát érintette. Ez felel meg ugyanis a sérelemdíj funkcióit szem előtt tartó jogalkalmazásnak.

Ellenkező esetben, ha a büntetőjoghoz hasonlóan önmagában a magatartás ismétlődő jellege, a jogsértő „visszaeső” volta kerülne értékelésre, úgy a sérelemdíj funkcióján kívül eső büntető elem nyerne értékelést a sérelemdíj intézményén keresztül.

2.3.3. Felróhatóság mértéke

Szemben a kártérítésre irányadó szabályokkal, ahol a felróhatóság súlya nem kerül külön értékelésre, hiszen a kártérítés célja a reparáció, a megbomlott vagyoni viszonyok helyreállítása, amelynek körében irreleváns a felróhatóság megállapítása mellett a jogsértőnek a magatartásához fűződő további viszonya, azaz szándékossága, gondatlansága és ezek foka, úgy a sérelemdíj körében ezen körülmények már relevanciával bírnak.

A felróhatóság mértéke – a funkcióanalízisnek megfelelően – azon elgondolás alapján kell, hogy értékelésre kerüljön a sérelemdíj mértékének meghatározása során, hogy tagadhatatlanul nagyobb sérelmet okoz a sértett pszichéjében egy olyan jogsértés, amelyet szándékosan, avagy súlyos gondatlansággal követtek el, mintha valaki a jogsértést majd-hogynem vétkes magatartással okozta. A felróhatóság mértékének értékelése során tehát összhangban kell lenni a sérelemdíj elsődleges, kompenzációs funkciójával, azaz azt a sértett nem vagyoni sérelmének kompenzálásaként kell vizsgálni.

Ennek megfelelően a sérelemdíj mértékét növelő tényezőként értékelte a bíróság, hogy a jogsértő a sérelmet szenvedett személy kifejezett tiltakozása ellenére, illetőleg bírói tiltás mellett valósította meg a képmáshoz fűződő jog megsértését.¹⁸

Ezzel szemben a sérelemdíj mértékét csökkentő tényezőként vette figyelembe a bíróság a jó hírnév megsértése körében azon tény, hogy a jogsértő személynek nem a sérelmet szenvedett fél személyiségi jogának megsértése volt a célja.¹⁹

2.3.4. A jogsértés sértettre és környezetére gyakorolt hatása

Hivatkozva Fézer Tamás álláspontjára,²⁰ ebbe a körbe a sértett jogsértést megelőző foglalkozása, életvitel, majd ezeknek a megváltozása a jogsértés hatására.

A sértett környezetére gyakorolt hatásnak azért van jelentősége, mert a sértett környezetében indukált negatív változásokat maga is érzékeli, azoknak ő maga is elszenvedője.

Ezzel egyebekben szintén a sérelmet szenvedett személynek nyújtandó kompenzáció kerül előtérbe.

2.4. A Ptk.-ban nem nevesített egyéb körülmények

A Ptk. a fent ismertetett szempontokat csupán példálózó jelleggel említi, a norma szövegében szereplő „különösen” kifejezés azonban arra utal, hogy a konkrét esetben felmerülhetnek más körülmények is, amelyeket a bíróságnak figyelembe kell vennie annak érdekében, hogy a sérelemdíj betölthesse tényleges funkcióit.

¹⁸ FIT-H-PJ-2015-993. bírósági határozat.

¹⁹ Somogy Megyei Bíróság 23.P.20.697/2010/21.

²⁰ FÉZER, 2014. 346.

Ekként értékelésre kerülhet például azon tény, hogy ugyanazon magatartás a sérelmet szenvedett személynek egyszerre több személyiségi jogát is megsértette, valamint az is, hogy a sérelmes helyzet hosszabb időn keresztül állt fenn.²¹

Jelentősége lehet továbbá a sérelmet szenvedett személy fiatal életkorának is. A bíróság a sérelemdíj mértékét befolyásoló tényezőként értékelte a házastárs tragikus hirtelenséggel történő elvesztése esetén a sérelmet szenvedett személy fiatal életkorát, amely következtében a saját személyes veszteség elviselése és elfogadása mellett a sérelmet szenvedett személynek egyedül kell gondoskodni a gyermekek egészséges lelki fejlődéséről, arról, hogy a gyermekek számára a legkisebb törést okozza az édesapjuk elvesztése. Értékelte a fiatal életkor körében a bíróság azt is, hogy a sértett fél új párkapcsolatot is kialakíthat, amely azonban részére három gyermekkel fokozott nehézséget okozhat.²² Ugyanígy a sérelemdíj mértékét befolyásolta a sértett fél fiatal kora egy olyan baleset következtében elszenvedett személyiségi jogsértés körében, amely a sérelmet szenvedett személy hátralévő életét jelentősen befolyásolta, munkaképességét fiatalon, jelentős mértékben elveszítette.²³

A bírói gyakorlat a sérelemdíj mértékét csökkentő tényezőként értékeli, ha a sérelmes állapot csupán rövid ideig áll fenn, ugyanígy, hogy lelki egészség sérelmének a hiányát is,²⁴ illetve a jogsértő beismerését, többszöri bocsánatkérését.²⁵

Említést érdemel továbbá, hogy a nem vagyoni kártérítés körében kialakult és a sérelemdíj vonatkozásában is követett, következetes bírói gyakorlat nem alkalmaz kármegosztást a jogsértésért felelős személy és a károsult között.²⁶ Ez nem jelenti azt, hogy a személyiségi jogaiban sértett személy esetleges felróható magatartása nem nyerne értékelést, azonban az nem a kármegosztás keretében történik, hanem a nem vagyoni kártérítés, illetve a sérelemdíj összegének a megállapítása során jut jelentőséghez, tekintve, hogy ezek mértékét az eset összes körülményi mérlegelésével kell a bíróságnak a meghatározni, a mérlegelés során pedig ez is értékelendő tényezőként kerül a vizsgálódás körébe.

3. Bírói szabad mérlegelés kontra tarifális rendszer

A régi Ptk. és a Ptk. alapján is a bíróságok szabad mérlegelésére van bízva a sérelemdíj mértékének a meghatározása azzal, hogy a Ptk. a régi Ptk.-hoz képest már nevesít néhány szempontot, amelyet az összeg megállapítása során figyelembe kell venni. Egyebekben azonban elmondható, hogy a sérelemdíj összegét az eset összes körülményének figyelembe vételével, szabad mérlegelés alapján a bíróság határozza meg.

Léteznek olyan jogrendszerek is, mint például a dán jogrendszer, amelyknél az ügynevezett tarifális rendszer került bevezetésre. Ennek lényege, hogy meghatározott jogsértés típushoz egy meghatározott tartfajta kerül megállapításra, vagy legalábbis bizonyos összeghatár között mozoghat a bírói mérlegelés. A dán jogrendszer specialitása, hogy a fájdalomdíj megítélése testi sérülések elszenvedése esetén lehetséges. Az elszenvedett sérülés fajtája, a megélt fájdalom erőssége, intenzitása, valamint a sértett személyi körülményei (életkor,

²¹ Pécsi Ítéletábra Pf.VI.20.037/2016/5., Fővárosi Ítéletábra 8.Pf.21.204/2016/6.

²² Mfv.I.10.280/2013/4.

²³ Mfv.I.10.389/2015/4., EBH 2003.974.

²⁴ Mfv.I.10.025/2014/5.

²⁵ PIT-H-PJ-2015-80. bírósági határozat.

²⁶ BH 2006.96., Mfv.I.10.353/2013/6., BDT 2009.1958.

nem) alapján pontosan rögzített napidíjakat határoznak meg. Ezek a napidíjak képezik a fájdalomdíj összegének alapját.²⁷

A tarifális rendszer kétségtelen előnye, hogy a lehető legmesszemenőbben megfelel a jogbiztonság követelményének, hiszen a személyiségi jogsértés következményeként járó összeget előre rögzített, pontos szabályok és klasszifikáció szerint határozzák meg, hátránya azonban, hogy adott esetben túlzott merevséghez vezet, és nem kerülnek értékelésre az adott eset egyedi körülményei, amelyeket pedig a bírói szabad mérlegeléssel megfelelő súllyal figyelembe lehet venni.

Záró gondolatok

Tanulmányom célkitűzéseként a sérelemdíj összegszerűségét befolyásoló alapvető tényezőket kívántam sorra venni, illetve összegyűjteni azokat a körülményeket, amelyeket a szabad mérlegelési joggal rendelkező bíróságoknak figyelembe kell venniük.

A sérelemdíj összegének meghatározása során elsődlegesen abból szükséges kiindulni, hogy a sérelemdíj elsődleges célja a személyiségi jogában megsértett személy számára elégtétellel történő közvetett kompenzáció nyújtása, másodlagosan a jogsértő személy magánjogi büntetéssel sújtása, mindezek mellett pedig prevenció mind általános, mind speciális szinten. A sérelemdíj gyakorlati alkalmazása során mindvégig a fenti célok szem előtt tartásával szükséges eljárni, ezt előtérbe helyezve kell a konkrét esetben a mérlegelést elvégezni.

A helyes és a sérelemdíj funkciója szerinti jogalkalmazást elősegítendő a jogalkotó nevesít néhány tipikus körülményt, amelyet a bíróságnak és a peres feleknek is a vizsgálódás középpontjába kell helyezni, azonban ezeken kívül is az adott ügy egyedi körülményeit figyelembe véve felmerülhetnek egyéb tényezők is, amelyek nem maradhatnak értékelés nélkül, akár a sérelemdíj összegét növelő, akár azt csökkentő tényezőként.

Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy minden eset más és más, ezért álláspontom szerint nem is érdemes és nem is lehet egy zárt taxációt meghatározni, hiszen ezzel óhatatlanul kizárnák olyan tényezőket, amelyek adott esetben igenis, hogy jelentőséggel kell, hogy bírjanak, és amelyek figyelembevétel nélkül nem is hozható jogszerű, a sérelemdíj funkcióját szolgáló döntés. Mégsem érzem cél nélkülinek a jelen tanulmányban nevesített körülmények megemlítését, hiszen ezek azok az tényezők, amelyek tipikus jelleggel felmerülnek és orientáló jelleggel alakítják a sérelemdíj körében kialakult és folyamatosan alakuló, fejlődő bírói gyakorlatot.

²⁷ FÉZER Tamás: *Az erkölcsi károk megtérítése de lege lata és de lege ferenda* (PhD értekezés). Miskolc, 2008. 202.